

Република Македонија
Државен завод за статистика

**КЛАСИФИКАЦИЈА НА АКТИВНОСТИ И ТРОШОЦИ
ЗА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНА СРЕДИНА, 2015**

Скопје, 2016 година

Издавач:

ДРЖАВЕН ЗАВОД ЗА СТАТИСТИКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА,
ул. "Даме Груев" бр.4, Скопје

Телефон +389/02/3295-600

Факс +389/02/3111-336

Веб-страница: <http://www.stat.gov.mk>

Одговара:

Лидија Костовска, директор

ВЕ МОЛИМЕ ПРИ КОРИСТЕЊЕТО НА ОВАА ПУБЛИКАЦИЈА, НАВЕДЕТЕ ГО ИЗВОРОТ

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

502/504:657.471/474"2015"(497.7)(083.41)

КЛАСИФИКАЦИЈА на активности и трошоци за заштита на животна средина,
2015. - Скопје: Државен завод за статистика на Република Македонија,
2016. - 24 стр.: граф. прикази; 30 см. - ((Класификации, методологии,
номенклатури и стандарди, ISSN 1409-7044; (5.8.16.01))

ISBN 978-608-227-251-1

а) Животна средина - Заштита - Животни трошоци - 2015 - Македонија

- Статистички податоци

COBISS.MK-ID 102226442

ПРЕДГОВОР

Државниот завод за статистика, како одговорна институција за продуцирање на официјалната статистика и како координатор на статистичкиот систем во Република Македонија, се стреми кон продуцирање на релевантни, објективни и меѓународно споредливи статистички податоци. Продуцирањето на споредливи статистички податоци на европско и на меѓународно ниво, неминовно бара ревидирање на постоечкиот класификациски систем и хармонизација на статистичкиот систем на земјата со статистичките системи на земјите од Европската Унија.

Во процесот на хармонизација на македонската статистика со европските статистички стандарди, од особено значење беше усвојувањето и примената на европските статистички методологии, номенклатури и класификации.

Една од нив е и Класификацијата на активности и трошоци за заштита на животната средина, (КАТЗЖС).

Класификацијата на активности и трошоци за заштита на животната средина, 2015 (КАТЗЖС), е поврзана со европската Classification of Environmental Protection Activities and Expenditure, CEPA, 2000.

Класификацијата на активности и трошоци за заштита на животната средина, 2015 (КАТЗЖС), се применува во статистичките истражувања кои содржат податоци за животната средина и овозможува споредби на статистичките податоци на европско и на меѓународно ниво.

Класификацијата на активности и трошоци за заштита на животната средина, 2015, е подготвена во Секторот за деловни статистики, земјоделски статистики и статистики за животната средина.

Скопје, 2016 година

Директор
Ли ди ја Костовска

СОДРЖИНА

страна

Предговор 3

ДЕЛ I

Вовед..... 6

Методолошки објаснувања 6

ДЕЛ II

Опфат во КАТЗЖС 9

Класификација на активности и трошоци за заштита на животната средина..... 10

ДЕЛ I

Вовед

Според Речникот на Обединетите нации за поимите во класификациите¹⁾, терминот номенклатура се дефинира како систематско именување или систем на имиња и термини на категории или предмети, додека пак под терминот класификација се подразбира, покрај именување и подредување, и кодирање според одредени структури.

Класификацијата на активности и трошоци за заштита на животната средина (КАТЗЖС) претставува национално именување усогласено со европската Classification of Environmental Protection Activities and Expenditure (CEPA), 2000.

Методолошки објаснувања

Структура на Класификацијата на активности и трошоци за заштита на животната средина

Класификацијата на активности и трошоци за заштита на животната средина, КАТЗЖС, 2015, кореспондира со следните класификации:

- 1) Classification of Environmental Protection Activities and Expenditure, CEPA, 2000,
- 2) Nomenclature for the Analysis and Comparison of Scientific Programmes and Budgets, NABS, 2007 (со категоријата 8 од КАТЗЖС),
- 3) Националната класификацијата на дејностите, НКД Рев. 2, 2008 (одделите 37 и 38 со категориите 2 и 3 од КАТЗЖС).

Класификацијата на активности и трошоци за заштита на животната средина, КАТЗЖС, 2015, опфаќа:

- 9 категории со 1 цифра,
- 46 категории со 2 цифри,
- 20 категории со 3 цифри.

Структура на КАТЗЖС

X	= категорија 1
X.X	= категорија 2
X.X.X	= категорија 3

¹⁾ United Nations Glossary of Classification Terms
http://unstats.un.org/unsd/class/family/glossary_short.asp

Примена на Класификацијата на активности и трошоци за заштита на животната средина

КАТЗЖС е дел од системот на класификации за животната средина кои се меѓусебно поврзани во интегриран систем на класификации на европско и на национално ниво (види во прилог).

КАТЗЖС е класификација за заштита на животната средина за класифицирање на активностите и производите, актуелните трошоци и други трансакции.

CEPA - Classification of Environmental Protection Activities and Expenditure

КАТЗЖС - Класификација на активности и трошоци за заштита на животната средина

КАТЗЖС е дизајнирана да ги класифицира трансакциите и активностите чијашто примарна цел е заштита на животната средина. Управувањето со природните ресурси (пр., снабдување со вода) и спречувањето на природните опасности (пр., свлечишта, поплави, и др.) не се опфатени во КАТЗЖС.

КАТЗЖС се користи во статистичките истражувања кои содржат податоци за животната средина и овозможува споредливост на произведените податоци на европско и на национално ниво.

Дефиниции поврзани со Класификацијата на активности и трошоци за заштита на животната средина

Активности за заштита на животната средина се активности во смисла на национални сметки кои комбинираат ресурси како што се опрема, работна сила, техники за производство, информациски мрежи и производи за да создаваат добра и услуги. Активноста може да биде главна, секундарна или помошна активност.

Производи за заштита на животната средина се:

- услуги за заштита на животната средина произведени од активностите за заштита на животната средина,
- приспособени (почисти) и поврзани производи.

Трошок за заштита на животната средина се однесува на трошоците и другите трансакции поврзани со:

- влезови во активности за заштита на животната средина (енергија, сировини и други посредни влезови, плати и надоместоци, даноци поврзани со производство, потрошувачка на фиксен капитал),
- формирање на капитал и купување на земјиште (инвестиција) за активности за заштита на животната средина,
- трошоци на корисниците за купување на производи за заштита на животната средина,
- трансфери за заштита на животната средина (субвенции, грантови за инвестиции, меѓународна помош, донации, даноци наменети за заштита на животната средина, и др.).

ДЕЛ II

КЛАСИФИКАЦИЈА НА АКТИВНОСТИ И ТРОШОЦИ ЗА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНА СРЕДИНА, 2015

Опфат во Класификацијата на активности и трошоци за заштита на животната средина, 2015 година

Шифра	Назив	Број на ставки во категориите:		
		1	2	3
	Вкупно	9	46	20
1	Заштита на амбиентен воздух и клима	1	4	4
2	Управување со отпадни води	1	6	0
3	Управување со отпад	1	6	6
4	Заштита и ремедијација на почва, подземни и површински води	1	6	0
5	Намалување на бучава и вибрации (исклучена е заштитата на работното место)	1	4	6
6	Заштита на биодиверзитетот и пределот	1	4	0
7	Заштита од радијација (исклучена е надворешната безбедност)	1	4	0
8	Истражување и развој	1	8	2
9	Други активности за заштита на животната средина	1	4	2

Класификација на активности и трошоци за заштита на животната средина, КАТЗЖС 2015 година

Шифра на категорија	Назив	Објаснување
1	ЗАШТИТА НА АМБИЕНТНИОТ ВОЗДУХ И КЛИМАТА	Заштитата на амбиентниот воздух ја сочинуваат мерки и активности наменети да ги намалат емисиите и концентрациите на загадувачи на воздухот во амбиентниот воздух, како и мерки и активности наменети да ги контролираат емисиите на стакленички гасови и гасовите кои неповолно влијаат на стратосферскиот озонски слој. Оваа категорија не опфаќа: мерки преземени заради заштеда на трошоци (пр., заштеда на енергија).
1.1	Заштита од загадување преку модификации на процеси	Активности и мерки наменети за отстранување или намалување на создавањето на загадувачи на воздухот преку модификации на процеси поврзани со: - почисти и поефикасни процеси на производство и други технологии (почисти технологии), - потрошувачка или користење на „почисти“ (приспособени) производи. Почисти технологии: Превентивните активности се состојат од заменување на постоечки процес на производство со нов процес дизајниран да се намали создавањето на загадувачи на воздухот во текот на производството, складирањето или транспортот, пр., унапредување на согорување на енергија, обновување на растворувачи, спречување на излевање и истекување преку подобрување на опремата за непропустливост на воздух, резервоари и возила, итн. Користење на почисти производи: Превентивните активности се состојат од модификување на капацитетите за да се обезбеди замена на сировини, енергија, катализатори и други влезови со незагадувачки (или помалку загадувачки) производи, или третирање на сировините пред нивното користење за да се направат помалку загадувачки (горива со низок сулфур, безоловен бензин, чисти возила, итн.).
1.1.1	- за заштита на амбиентниот воздух	
1.1.2	- за заштита на климата и озонската обвивка	
1.2	Третман на издувни гасови и вентилација на воздухот	Активности кои опфаќаат инсталирање, одржување и функционирање на опрема за третман на излез за отстранување и намалување на емисии на честички или други супстанции - загадувачи на воздухот било од согорување на горива било од процеси: филтри, опрема за отстранување прашина, катализаторски конвертори, постсогорување и други техники. Исто така, оваа категорија опфаќа активности наменети за зголемување на дисперзијата на гасови за да се намалат концентрациите на загадувачи на воздухот. Издувни гасови се емисии во воздухот, вообичаено преку издувни цевки или оџаци, поради согорување на фосилни горива. Вентилација на воздухот се издувни гасови од системи за климатизација од индустриски претпријатија.
1.2.1	- за заштита на амбиентниот воздух	
1.2.2	- за заштита на климата и озонската обвивка	
1.3	Мерење, контрола, лаборатории и слично	Активности наменети за следење на концентрациите на загадувачите во издувните гасови, квалитетот на воздухот, итн. Оваа категорија опфаќа: услуги за мерење на издувни гасови од возила и системи за греење и следење на озонскиот слој, стакленичките гасови и климатската промена. Оваа категорија не опфаќа: метеоролошки станици.
1.4	Други активности	Сите други активности и мерки наменети за заштита на амбиентниот воздух и клима. Оваа категорија опфаќа: регулирање, администрирање, управување, обука, информациски и образовни активности специфични за КАТЗЖС (категорија 1) кога можат да се одделат од други активности поврзани со истата категорија и од слични активности поврзани со други категории на заштита на животната средина.

Класификација на активности и трошоци за заштита на животната средина, КАТЗЖС 2015 година

Шифра на категорија	Назив	Објаснување
2	УПРАВУВАЊЕ СО ОТПАДНИ ВОДИ	<p>Управувањето со отпадни води го сочинуваат активности и мерки наменети за спречување на загадување на површински води преку намалување на испуштањето на отпадни води во површински води и мориња.</p> <p>Оваа категорија опфаќа: собирање и постапување со отпадни води, вклучително и активности на следење и регулирање.</p> <p>Оваа категорија, исто така, опфаќа: септички јами.</p> <p>Оваа категорија не опфаќа: постапки и активности наменети за заштита на подземни води од инфилтрирање на загадувачи и чистење на водни тела после загадување, КАТЗЖС (категиорија 4).</p> <p>Отпадна вода е дефинирана како вода која нема натамошна непосредна вредност за целта за која се користи или за што е произведена поради квалитетот, количеството или времето на нејзино настанување.</p>
2.1	Спречување на загадување преку модификување на процес	<p>Активности наменети за намалување на создавањето на загадувачи на површински води и отпадни води преку модификување на процес во однос на:</p> <ul style="list-style-type: none"> - почисти и поефикасни процеси на производство и други технологии (почисти технологии), - потрошувачка или користење на „почисти“ (приспособени) производи. <p>Почисти технологии: Превентивни активности кои се состојат од заменување на постоечкиот процес на производство со нов процес дизајниран да доведе до намалување на загадувачите на водата или отпадните води создадени во текот на производството.</p> <p>Оваа категорија опфаќа: одделување на мрежи, постапување и повторна употреба на вода употребена во процесот на производство, итн.</p> <p>Користење на почисти производи: Превентивни активности кои се состојат од модификување на постоечки процес на производство за да обезбеди замена на суровини, катализатори и други влезови од производи кои не (или помалку) загадуваат вода.</p>
2.2	Канализациски мрежи	<p>Активности наменети за функционирање на канализациски мрежи, односно собирање и транспортирање на отпадна вода од еден или неколку корисници, како и дождовна вода со помош на канализациски мрежи, колектори, резервоари и други средства за транспорт (канализациски возила, итн.), вклучително и одржување и поправка.</p> <p>Канализациски мрежи се системи на колектори, цевоводи, канали и пумпи за да се отстрани каква било отпадна вода (дождовна вода, домашни и други отпадни води) од местата на загадување до фабрика за постапување со отпадни води или место каде што отпадните води се испуштаат во површинска вода.</p>
2.3	Постапување со отпадни води	<p>Постапување со отпадни води одредува каков било процес кој ќе овозможи отпадните води да исполнат применливи еколошки стандарди или други норми за квалитет.</p> <p>Подолу се наведени три широки видови на третман (механички, биолошки и напреден третман).</p> <p>Можат да се користат алтернативни дефиниции за видовите на третман, на пр., врз основа на стапките на отстранување за BOD (Biochemical oxygen demand).</p> <p>Механички третман на отпадни води означува процеси од физичка и механичка природа кои резултираат во излезна отпадна вода и посебен талог.</p> <p>Исто така, механички процеси се користат во комбинација и заедно со биолошки и напредни операции.</p> <p>Се подразбира механичкиот третман да вклучува процеси како што се седиментација, флотација, итн.</p> <p>Активноста е наменета за одделување на материјали за суспензија со примена на екрани (големи цврсти материји) или преку седиментација со помош на хемикалии или флотација (отстранување на песок, масло, дел од талог, итн.).</p> <p>Опремата вклучува екрани за големи цврсти материји, биолошки постројки, опрема за филтрирање, флокулација, седиментација, одделување на масла и хидрокарбонати; одделување со примена на инерција или гравитација, вклучително и хидраулични и центрифугални циклони, мембрански пловки, итн.</p>

Класификација на активности и трошоци за заштита на животната средина, КАТЗЖС 2015 година

Шифра на категорија	Назив	Објаснување
		<p>Биолошки третман на отпадни води означува процеси кои применуваат аеробни или анаеробни микроорганизми и резултираат во излеани отпадни води и посебен талог, а кои содржат микробска маса заедно со загадувачи.</p> <p>Исто така, процесите на биолошки третман се користат во комбинација и заедно со механички и напредни операции.</p> <p>Оваа активност е дизајнирана да елиминира загадување од оксидирачки материјали преку користење на бактерии: техника на активиран талог или анаеробен третман за специфични концентрирани отпадни води.</p> <p>Биоразградливи материјали се третираат со додавање на талог збогатен со бактерија во отворени или затворени резервоари.</p> <p>Постапување со отпадни води со напредни технологии означува процеси способни за намалување специфични составни делови на отпадните води кои нормално не се постигнуваат со други опции на третман.</p> <p>Ги опфаќа сите операции кои не се сметаат да бидат механички или биолошки. На пример, вклучува хемиска коагулација, таложување флокулација и врнежи, хлорирање пресек, оголување; филтрирање мешани медиуми; микро скрининг; селективна размена на јони; активирана апсорпција на јаглерод; реверзибилна осмоза; ултра филтрирање; флотација на елктор.</p> <p>Процесите на напреден третман можат да се користат во комбинација и заедно со механички и биолошки операции.</p> <p>Оваа активност е наменета да елиминира оксидирачка небiorазградлива материја на повисоко ниво, како и метали, нитрити, фосфор, итн., со примена на силна биолошка или физичка и хемиска активност.</p> <p>За секое загадување е потребна посебна опрема.</p> <p>Септички јами се таложници преку кои отпадните води течат и суспендираната материја се излева како талог.</p> <p>Органски материи (во водата и талогот) делумно се разложуваат со анаеробна бактерија и други микроорганизми.</p> <p>Оваа категорија опфаќа: услуги за одржување на септичките јами (празнење итн.) и други производи за септички јами (биолошки активатори, итн.).</p>
2.4	Постапување со вода за ладење	<p>Постапување со вода за ладење означува „процеси кои се применуваат за постапување со вода за ладење за да се исполнат важечките стандарди за животна средина пред да се испушти во животната средина. Водата за ладење се користи за отстранување топлина.“</p> <p>Употребени средства, методи, капацитети можат да бидат: воздушно ладење (дополнителен трошок во споредба со ладење на водата), разладни кули (до степенот до кој се бара да се намали загадувањето, посебно од технички потреби), разладни кола за преработка на водата од работни страни и за кондензирање на ослободената пареа, опрема за зголемување на дисперзијата на вода за ладење при ослободување, затворени разладни кола (дополнителен трошок), кола со користење на вода за ладење и за загревање (дополнителен трошок).</p>
2.5	Мерење, контрола, лаборатории и слично	<p>Активности наменети за следење и контролирање на концентрацијата на загадувачите во отпадните води и квалитетот на површинските води и морските води на местото каде што се испуштаат отпадни води (анализа и мерење на загадувачи, итн.).</p>
2.6	Други активности	<p>Сите други активности и мерки наменети за управување со отпадни води.</p> <p>Оваа категорија опфаќа: регулирање, администрирање, управување, обука, информативни и образовни активности специфични за КАТЗЖС (категорија 2) кога можат да се одделат од други активности поврзани со истата категорија и од слични активности поврзани со други категории на заштита на животната средина.</p>

Класификација на активности и трошоци за заштита на животната средина, КАТЗЖС 2015 година

Шифра на категорија	Назив	Објаснување
3	УПРАВУВАЊЕ СО ОТПАД	<p>Управувањето со отпад се однесува на активности и мерки наменети за спречување на создавање на отпад и намалување на неговиот штетен ефект за животната средина. Оваа категорија опфаќа: собирање и постапување со отпад, вклучително и активности на следење и регулирање.</p> <p>Исто така опфаќа: рециклирање и компостирање, собирање и третман на нискорадиоактивен отпад, чистење на улици и собирање на јавен отпад.</p> <p>Отпад се материјали кои не се примарни производи (тоа значи, производи произведени за пазарот) кои создавачот не ги користи понатаму за свои цели за производство или потрошувачка и кои сака да ги отстрани.</p> <p>Отпад може да се создава при вадење на суровини, преработка на суровини за посредни и крајни производи, при потрошувачка на крајни производи и при друга активност на човекот. Оваа категорија не опфаќа: рециклирани или повторно употребени отпадоци.</p> <p>Исто така не опфаќа: отпадни материјали кои директно се испуштаат во амбиентна вода или воздух.</p> <p>Опасен отпад е отпад кој поради својот токсичен, заразен, радиоактивен, запалив или друг карактер, дефиниран од законодавецот, претставува вистинска или потенцијална опасност за човековото здравје или живите организми.</p> <p>За целите на оваа дефиниција, „опасен отпад“, за секоја земја, ги претставува сите оние материјали и производи кои се сметаат опасни во согласност со практиките на таа земја. Оваа категорија опфаќа: отпад со ниско ниво на радијација, додека друг радиоактивен отпад е исклучен (види КАТЗЖС (категирија 7)).</p> <p>Нискорадиоактивен отпад е отпад кој поради својата ниска содржина на радионуклеиди не бара заштита во текот на нормално постапување и транспортирање.</p> <p>ПОСТАПУВАЊЕ И ОТСТРАНУВАЊЕ НА ОТПАД</p> <p>Постапување (третман) на отпад се однесува на каков било процес наменет да се промени физичкиот, хемискиот или биолошкиот карактер или состав на каков било отпад за да се неутрализира, да го направи неопасен, безбеден за транспорт, подложен на обновување или складирање, или да го намали во обем.</p> <p>Определен отпад може да биде подложен на повеќе од еден процес на третирање.</p> <p>За заштита на животната средина вклучени се активности на компостирање и рециклирање. Често компостирање е метод на постапување со отпад и добиениот компост е добиен бесплатно или по многу ниска цена.</p> <p>Оваа категорија не опфаќа: производството на компост класифицирано во одделот 20 НКД Рев. 2 (Производство на хемикалии и хемиски производи).</p> <p>Одделите 37 и 38 од НКД Рев. 2, дефинираат рециклирање како: преработка на отпад, отпадоци без оглед дали се користени или не, во форма изводлива да се трансформира во нова суровина.</p> <p>Вообичаено е дека влезот и производот се состојат од отпад и отпадоци, при што влезот е сортиран или несортиран но секогаш непогоден за натамошно користење во индустриски процес додека производот е направен погоден за натамошна преработка и во таков случај се смета како интермедијарен производ.</p> <p>Потребен е процес, било механички или хемиски. Главната цел на активностите класифицирани во одделите 37 и 38 од НКД Рев. 2, е производството на секундарни суровини, но таму може да има важни секундарни менаџмент активности.</p> <p>Компост и секундарни суровини (како и производи изработени од секундарни суровини) не се сметаат производи за заштита на животната средина.</p> <p>Нивната употреба не се опфаќа.</p> <p>Отстранување на отпад е крајно депонирање на отпадот на или во земјата на контролиран или неконтролиран начин во согласност со санитарни, еколошки и безбедносни барања.</p>

Класификација на активности и трошоци за заштита на животната средина, КАТЗЖС 2015 година

Шифра на категорија	Назив	Објаснување
3.1	Спречување на загадување преку модификации на процеси	<p>Активности и мерки наменети да се елиминира или намали создавањето на цврст отпад преку модификации на процес поврзани со:</p> <ul style="list-style-type: none"> - почисти и поефикасни процеси на производство и други технологии (почисти технологии), - потрошувачка или користење на „почисти“ (приспособени) производи. <p>Почисти технологии: Превентивни активности се состојат од заменување на постоечки процес на производство со нов процес дизајниран да ја намали токсичноста или обемот на отпадот произведен во текот на процесот на производство, вклучително и одделување и повторна преработка.</p> <p>Користење на почисти производи: Активности на заштита кои се состојат од модификување или приспособување на процесот на производство или капацитетите за да се обезбеди замена на суровини, катализатори и други посредни влезови со нови „приспособени“ влезови чиешто користење произведува помалку отпад или помалку опасен отпад.</p>
3.2	Собирање и транспорт	<p>Собирање и транспорт на отпад е дефинирано како собирање на отпад било од општински служби или слични институции, или од јавни или приватни корпорации и нивен транспорт до местото на отстранување.</p> <p>Оваа категорија опфаќа: посебно собирање и транспорт на фракции на отпад за да го олесни рециклирањето и собирањето и транспортот на опасен отпад.</p> <p>Чистењето на улиците е вклучено за делот кој се однесува на јавниот отпад и собирањето на отпадоци од улиците.</p> <p>Оваа категорија не опфаќа: зимски служби.</p>
3.3	Постапување и отстранување отпад	<p>Постапувањето со опасен отпад се состои од процеси на физички/хемиски третман, термички третман, биолошки третман и друг релевантен метод на постапување со отпад.</p> <p>Отстранувањето на опасен отпад се состои од депонирање, задржување, подземно отстранување, исфрлање во море и друг релевантен метод за отстранување.</p> <p>Термички третман на опасен отпад се однесува на каков било процес на оксидација на гасовити, течни или цврсти опасни отпадоци на висока температура, претворајќи ги во гасови и незапаливи цврсти остатоци.</p> <p>Отпадните гасови се ослободуваат во атмосферата (со или без обновување на топлината и со или без чистење) и каква било произведена згура или пепел се отстранува на депонија.</p> <p>Главните технологии кои се употребуваат за согорување на опасен отпад се ротациона печка, вбризување течност, решетки за согорување, инцинератори (печки) со повеќе комори, и согорувачи во флуидизиран слој.</p> <p>Самите остатоци од согорување на опасен отпад можат да се сметаат за опасен отпад.</p> <p>Депонирање е активност поврзана со крајно отстранување на отпад во или над земјата на контролиран начин, што исполнува специфични геолошки и технички критериуми.</p> <p>Друго третирање и отстранување на отпад може да се состои од хемиски и физички третман, задржување и подземно отстранување.</p> <p>Методите за хемиски третман се користат за да се постигне целосно разложување на опасниот отпад во нетоксични гасови, и повообичаено да се променат хемиските својства на отпадот, пр., да се намали растворливоста во вода или да се неутрализира киселоста или базноста.</p> <p>Физички третман на опасен отпад: опфаќа различни методи на фазно одделување и зацврстување со кои опасниот отпад се зацврстува во инертна, непропустлива матрица.</p> <p>Фазното одделување опфаќа широко применувани техники на лагонирање, сушење мил во корита и продолжено складирање во резервоари, воздушна флотација и различни техники на филтрирање и центрифугурање, адсорпција/десорпција, вакуум, екстрактивна и азеотропска дестилација.</p> <p>Процесите за зацврстувањето или фиксирање кои го претвораат отпадот во нерастворлив, цврст материјал општо се користат како предтретман пред депонирање.</p> <p>Овие техники применуваат мешање на отпадот со различни реактанти или органска полимеризација или мешање на отпадот со органски врзивни средства.</p>

Класификација на активности и трошоци за заштита на животната средина, КАТЗЖС 2015 година

Шифра на категорија	Назив	Објаснување
		<p>Задржување е задржување на опасен материјал на начин што ефективно се спречува да се шири во животната средина, или се ослободува на прифатливо ниво.</p> <p>Задржување може да настане во специјални простори за задржување.</p> <p>Подземно отстранување вклучува привремено складирање или крајно отстранување на опасни отпадоци кои исполнуваат специфични геолошки и технички критериуми.</p>
3.3.1	Термички третман	
3.3.2	Депонија	
3.3.3	Друг третман и отстранување	
3.4	Третман и отстранување на неопасен отпад	<p>Третманот на неопасен отпад се состои од процеси на физички/хемиски третман, инцинерација/согорување на отпад, биолошки третман и каков било друг метод на третман (композирање, рециклирање, итн.).</p> <p>Инцинерација (согорување) е термички третман на отпад во текот на кој хемиски врзана енергија од согорени материи се претвора во топлинска енергија. Согорливите соединенија се претвораат во согорливи гасови напуштајќи го системот како отпадни гасови. Согорливите неорганички материи остануваат во форма на згура и летечка пепел. Отстранувањето на неопасен отпад се состои од депонирање, исфрлање во море и каков било друг метод на отстранување.</p>
3.4.1	Инцинерација (согорување)	
3.4.2	Депонија	
3.4.3	Друг третман и отстранување	
3.5	Мерење, контрола, лаборатории и слично	Активности и мерки наменети за контролирање и мерење на создавањето и складирањето на отпад, неговата токсичност и друго.
3.6	Други активности	Сите други активности и мерки наменети за управување со отпад. Оваа категорија опфаќа: администрирање, управување, информативни и образовни активности специфични за категоријата кога можат да се одделат од други активности поврзани со истата категорија и од слични активности поврзани со други категории за заштита на животната средина.

Класификација на активности и трошоци за заштита на животната средина, КАТЗЖС 2015 година

Шифра на категорија	Назив	Објаснување
4	ЗАШТИТА И РЕМЕДИЈАЦИЈА НА ПОЧВА, ПОДЗЕМНИ И ПОВРШИНСКИ ВОДИ	<p>Заштитата и ремедијацијата на почвата, подземните и површинските води се однесуваат на мерки и активности наменети да спречат навлегување на загадувачи, чистење на почви и водни тела и заштита на почвата од ерозија и друго физичко деградирање, како и од засоленост.</p> <p>Оваа категорија опфаќа: следење, контрола на почвата и загадување на подземните води. Оваа категорија не опфаќа: активности за управување со отпадни води (види КАТЗЖС (категирија 2)), како и активности наменети за заштита на биодиверзитетот и природата (види КАТЗЖС (категирија 6)).</p>
4.1	Спречување на навлегување на загадувач	<p>Активности и мерки наменети за намалување или отстранување на загадувачки супстанции кои можат да се применат за почва, исцедување во подземни води или одлевање од површински води.</p> <p>Оваа категорија опфаќа: активности поврзани со запечатување на почви или индустриски фабрики, инсталирање на сливник за одлевање и истекување на загадувач, зајакнување на објекти за складирање и транспортирање на загадувачки производ.</p>
4.2	Чистење на почва и водни тела	<p>Процеси да се намали количеството на загадувачки материјали во почвата и водните тела на самото место или во соодветни инсталации.</p> <p>Оваа категорија опфаќа: деконтаминација на почвата на поранешни индустриски места, депонии и други црни точки, ископување на загадувачи од водни тела (реки, езера, речни устија и др.), деконтаминирање и чистење на површински води по случајно загадување, на пр., преку собирање загадувачи или преку примена на хемикалии, како и чистење на нафтени дамки на земјиште, површински води и мориња - вклучително и крајбрежни области.</p> <p>Оваа категорија не опфаќа: калцификација на езера и вештачка оксидација на водни тела (види КАТЗЖС (категирија 6)).</p> <p>Оваа категорија не опфаќа: услуги за цивилна заштита.</p> <p>Активностите можат да се состојат од мерки за одделување и обновување на наноси, вадење на закопани буриња и контејнери, декантирање и повторно складирање, инсталирање на мрежи за дренажа на безгасни и течни отпадни води, миеење на почвата со дегасификација, испумпување на загадувачи, отстранување и третирање на загадена почва, биотехнолошки методи способни да интервенираат без да влијаат на местото (користење на ензими, бактерии и др.), физичко-хемиски техники како што се первапорација и вадење со примена на суперкритични течности, вбригување и неутрални гасови или бази за да се задуши внатрешно ферментирање, итн.</p>
4.3	Заштита на почвата од ерозија и друга физичка деградација	<p>Активности и мерки наменети за заштита на почвата од ерозија и друга физичка деградација (набивање, закорување и др.).</p> <p>Можат да се состојат од програми наменети да ја обноват заштитната вегетациска обвивка на почвите, градење на сидови против ерозија и др.</p> <p>Мерките можат да се состојат од субвенционирање на земјоделски и практики за напасување помалку штетни за почви и водни тела.</p> <p>Оваа категорија не опфаќа: активности кои се спроведуваат поради економски причини, на пр., земјоделско производство или заштита на населени места од природни опасности како што се свлечишта.</p>
4.4	Спречување и ремедијација на соленост на почвата	<p>Активности и мерки наменети за спречување и ремедијација на соленост на почвата.</p> <p>Конкретни акции ќе зависат од климатски, геолошки и други фактори специфични за земјата.</p> <p>Оваа категорија опфаќа: акции за зголемување на подземните водни маси, пр., преку поголемо инфилтрирање на свежа вода за да се избегне инфилтрирање на морска вода во тела на подземни води, намалување на масите на подземни води (кога подземната вода содржи високи нивоа на соли) преку долгорочни програми за повторна вегетација, промени во практиките за наводнување, итн.</p> <p>Оваа категорија не опфаќа: мерки кои одговараат на економски цели (земјоделско производство, подобрување на својствата на земјиштето од морето, итн.).</p>

Класификација на активности и трошоци за заштита на животната средина, КАТЗЖС 2015 година

Шифра на категорија	Назив	Објаснување
4.5	Мерење, контрола, лаборатории и слично	<p>Сите активности и мерки наменети за контролирање и мерење на квалитетот и загадувањето на почви, подземни и површински води, мерење на обемот на ерозија на почвата и соленост, итн.</p> <p>Оваа категорија опфаќа: функционирање на системи за следење, инвентари на „црни точки“, мапи и бази на податоци за квалитет на подземните и површинските води, загадување на почвата, ерозија и соленост, итн.</p>
4.6	Други активности	<p>Сите други активности и мерки наменети за заштита и ремедијација на почва, подземни и површински води.</p> <p>Вклучува администрација, управување, обука, информациски и образовни активности специфични за категоријата кога можат да се одделат од други активности поврзани со истата категорија и слични активности поврзани со други категории за заштита на животната средина.</p>

Класификација на активности и трошоци за заштита на животната средина, КАТЗЖС 2015 година

Шифра на категорија	Назив	Објаснување
5	НАМАЛУВАЊЕ НА БУЧАВА И ВИБРАЦИИ (ИСКЛУЧЕНА Е ЗАШТИТАТА НА РАБОТНОТО МЕСТО)	Намалување на бучава и вибрации се однесува на мерки и активности наменети за контрола, редукција и намалување на индустриска и транспортна бучава и вибрација. Оваа категорија опфаќа: активности за намалување на бучавата од соседството (звучна изолација на сали за танцување, итн.), како и активности за намалување на бучавата на места посетувани од публика (базени, итн.) во училишта, итн. Оваа категорија не опфаќа: намалување на бучава и вибрации за целите на заштита на работното место.
5.1	Превентивни модификации на процес во изворот	Активности и мерки наменети за намалување на бучава и вибрации од индустриска опрема, моторни возила, мотори на авиони и бродови, издувни системи и сопирачки, или ниво на бучава поради допир на гуми/пат или тркала/шина со површината. Оваа категорија опфаќа: приспособување на опремата, возила (автобуси, камиони или воз и електрични единици во случајот на железнички транспорт, авиони и бродови) за да се направат помалку бучни: звучна изолација на хауби, сопирачки, издувни системи, итн. Оваа категорија, исто така, опфаќа: модификации на фабрики, особено започнати темели за да апсорбираат вибрациите, дополнителен трошок за прегрупирање на згради и капацитети во интерес на намалување на бучавата, специјални капацитети за изградба или реконструкција на згради, опрема и машини осмислени или конструирани за ниска бучава или вибрации, ракети и пламеници со ниско ниво на бучава. итн. Други превентивни активности се состојат од намалување на бучава преку модификување на површината. Кога се намалени емисиите на бучава од мотори, издувни системи и сопирачки, оние од други извори стануваат поважни, а особено бучавата која потекнува од допирот на гумите со патната површина. Активности кои се состојат од замена на бетон со нечуен асфалт, повеќеслојни површини, итн.
5.1.1	Патен и железнички сообраќај	
5.1.2	Воздушен сообраќај	
5.1.3	Индустриска и друга бучава	
5.2	Градење на капацитети против бучава/ вибрации	Активности и мерки наменети за инсталирање и управување со капацитети против бучава. Тие можат да бидат екрани, насипи или жива ограда. Можат да се состојат од покривање на делови на урбани автопати или железнички пруги. Во однос на индустриската и бучавата во непосредна близина, активностите, исто така, се состојат од додаток на капацитети, покривање и звучна изолација на машини и цевоводи, системи за регулирање на гориво и апсорбирање на звук, екрани за бучава, бариери, звучна изолација на згради, заштитни прозорци од бучава, итн., за да се ограничи перцепцијата на бучавата.
5.2.1	Патен и железнички сообраќај	
5.2.2	Воздушен сообраќај	
5.2.3	Индустриска и друга бучава	
5.3	Мерење, контрола, лаборатории и слично	Активности и мерки наменети за контролирање на нивото на бучава и вибрација: инсталирање и функционирање на стационарно мерење и места за следење или подвижна опрема во урбани области, мрежи за набљудување итн.

Класификација на активности и трошоци за заштита на животната средина, КАТЗЖС 2015 година

Шифра на категорија	Назив	Објаснување
5.4	Други активности	<p>Сите други активности и мерки наменети за намалување на бучава и вибрација. Оваа категорија опфаќа: администрација, управување, обука, информациски и образовни активности специфични за категоријата кога можат да се одделат од други активности поврзани со истата категорија и слични активности поврзани со други категории. Оваа категорија, исто така, опфаќа: кога се одделни, управување со сообраќај со цел намалување на бучавата (на пример, намалување на границите на брзина, подобрување на сообраќајните текови), воведување на временски и географски ограничувања за бучни возила, сообраќајни обиколници на растојание од населени места, градење на пешачки области, градење на слободни тампон зони, реструктурирање, модална поделба (подобрување на јавен транспорт, користење на велосипеди).</p> <p>Оваа категорија опфаќа потенцијално голем сет на административни мерки кои предизвикуваат сериозни идентификациски проблеми имајќи го предвид нивното вградување во интегрирани програми за контрола на сообраќајот и урбано планирање и тешкотијата за одделување на тој дел од мерките и трошокот кој во овие програми се однесува на намалување на бучавата и вибрациите од трошокот за контрола на загадувањето на воздухот, унапредување на животната средина или безбедноста во сообраќајот. Покрај регулирање, други мерки можат да се состојат од: финансиски поттици за производство и користење возила со ниска бучава, програми за означување или информативни програми за потрошувачи за да се поттикне користење возила со ниска бучава и усвојување однесување на нечујно возење.</p>

Класификација на активности и трошоци за заштита на животната средина, КАТЗЖС 2015 година

Шифра на категорија	Назив	Објаснување
6	ЗАШТИТА НА БИОДИВЕРЗИТЕТОТ И ПРЕДЕЛОТ	<p>Заштита на биодиверзитетот и пределот се однесува на мерки и активности наменети за заштита и санација на видовите фауна и флора, екосистеми и живеалишта, како и заштита и санација на природни и полуприродни предели.</p> <p>Поделбата меѓу заштита на „биодиверзитет“ и „предел“ може да не биде секогаш практична. На пример, одржување или воспоставување на одредени видови предел, биотопи, еко-зони и поврзани прашања (живи огради, дрвореди или повторно поставување на „природни коридори“) има јасна врска со заштитата на биодиверзитетот.</p> <p>Оваа категорија не опфаќа: заштита и санација на историски споменици или преодоминантно изградени предели, контрола на плевелот за земјоделски цели, како и заштита на шумите од шумски пожар кога ова првенствено одговара за економски причини.</p> <p>Оваа категорија не опфаќа: воспоставување и одржување на зелени простори долж патишта и рекреативни структури (пр., терени за голф, други спортски капацитети).</p> <p>Активностите и трошокот поврзани со урбани паркови и градини вообичаено нема да бидат опфатени, но во некои случаи можат да бидат поврзани со биодиверзитетот - во такви случаи треба да се опфатат активностите и трошокот.</p>
6.1	Заштита и санација на видови и живеалишта	<p>Активности и мерки наменети за зачувување, повторно воведување и заздравување видови фауна и флора како и обновување, санација и преобликување оштетени живеалишта за целта на зајакнување на нивните природни функции.</p> <p>Оваа категорија исто така опфаќа: зачувување на генетското наследство, повторно колонизирање уништени екосистеми, поставување забрани за експлоатација, трговија, итн., на специфични животински и растителни видови, за заштитни цели.</p> <p>Оваа категорија исто така опфаќа: пописи, складишта, бази на податоци, создавање генски резерви или банки, подобрување линеарни инфраструктури (пр., подземни премини или мостови за животни на автопати или железнички пруги, итн.), хранење на подмладокот, управување со специјални природни резерви (ботанички области, итн.).</p> <p>Активностите можат да вклучуваат контрола на фауна и флора за одржување природна рамнотежа, вклучително и повторно воведување предаторски видови и контрола на екзотична фауна и флора која претставува закана за автохтоната фауна и флора и живеалиштата.</p> <p>Главни активности се управување и развивање заштитени области, без оглед на називот што го добиваат, односно области заштитени од какви било економско експлоатирање или во кои последното е изложено на ограничувачки прописи чија што експлицитна цел е зачувување и заштита на живеалишта.</p> <p>Исто така се опфатени активности за обновување водни тела како водени живеалишта: вештачка оксидација и активности за неутрализиција на варовник.</p> <p>Кога имаат јасна заштита за целите на биодиверзитетот, треба да се вклучат мерки и активности поврзани со урбани паркови.</p> <p>Оваа категорија опфаќа: купување земјиште за заштита на видови и живеалишта.</p>
6.2	Заштита на природни и полуприродни предели	<p>Активности и мерки наменети за заштита на природни и полуприродни предели за да се одржува и зголемува нивната естетска вредност и нивната улога во заштитата на биодиверзитетот.</p> <p>Оваа категорија опфаќа: зачувување на законски заштитени објекти, трошоци направени за санација на напуштени места за рударство и вадење на камен, повторно натурализирање на речни корита, закопување на електрични линии, одржување на предели кои се резултат на традиционални земјоделски практики загрозени од претежните економски услови, итн.</p> <p>За заштита на биодиверзитетот и пределот поврзани со земјоделство, идентификувањето на програми за помагање на специфична состојба може да биде единствениот достапен извор.</p> <p>Оваа категорија опфаќа: заштита на шумите од шумски пожари за целите на заштита на пределот.</p> <p>Оваа категорија не опфаќа: мерки преземени да се заштитат историски споменици, мерки да се зголемат естетските вредности за економски цели (пр., преуредување за да се зголеми вредноста на недвижнините), како и заштита на преодоминантно изградени предели.</p>

Класификација на активности и трошоци за заштита на животната средина, КАТЗЖС 2015 година

Шифра на категорија	Назив	Објаснување
6.3	Мерење, контрола, лаборатории и слично	Активности на мерење, следење и анализа кои не се класифицирани под претходните категории. Во принцип, не се опфатени инвентарите на фауна и флора бидејќи се класифицирани под заштита на видови.
6.4	Други активности	Сите други активности и мерки наменети за заштита на биодиверзитетот и пределот. Оваа категорија опфаќа: администрација, управување, обука, информациски и образовни активности специфични за категоријата кога можат да се одделат од други активности поврзани со истата категорија и слични активности поврзани со други категории.

Класификација на активности и трошоци за заштита на животната средина, КАТЗЖС 2015 година

Шифра на категорија	Назив	Објаснување
7	ЗАШТИТА ОД РАДИЈАЦИЈА (ИСКЛУЧЕНА Е НАДВОРЕШНАТА БЕЗБЕДНОСТ)	<p>Заштита од радијација се однесува на активности и мерки наменети за намалување или отстранување на негативните последици од радијација емитувана од каков било извор. Оваа категорија опфаќа: ракување, транспортирање и постапување со високорадиоактивен отпад, односно отпад кој поради својата висока содржина на радионуклиди бара заштита во текот на нормалното ракување и транспортирање.</p> <p>Оваа категорија не опфаќа: активности и мерки поврзани со заштита на технолошки опасности (пр., надворешна безбедност на нуклеарни центри), како и заштитни мерки преземени на работните места.</p> <p>Оваа категорија не опфаќа: активности поврзани со собирање и третман на нискорадиоактивен отпад КАТЗЖС (категорија 3).</p> <p>ДЕФИНИЦИЈА ЗА РАДИОАКТИВЕН ОТПАД</p> <p>Каков било материјал кој содржи или е контаминиран со радионуклиди во концентрации или нивоа на радиоактивност поголеми од „ослободени количества“ утврдени од надлежни органи, и за кои не е предвидена употреба.</p> <p>Радиоактивни отпадоци се произведуваат во нуклеарни центри и поврзаните капацитети за циклус на нуклеарно гориво, како и преку други употреби на радиоактивен материјал, на пример, употреба на радионуклиди во болници и истражувачки институции.</p> <p>Други важни отпадоци се оние од рударството и мелењето на ураниум од повторна преработка на потрошено гориво.</p>
7.1	Заштита на амбиентен медиум	<p>Заштитата на амбиентен медиум групира активности и мерки преземени за да се заштити амбиентниот медиум од радијација.</p> <p>Може да се состои од мерки за заштита како што се скрининг, создавање на тампон зони, итн.</p>
7.2	Транспорт и постапување со високо ниво на радиоактивен отпад	<p>Какви било процеси дизајнирани за транспорт, уредување, затворање или подземно отстранување на високи нивоа на радиоактивен отпад.</p> <p>Собирањето и транспортот на високорадиоактивен отпад се состои од собирање на високорадиоактивен отпад генерално од специјализирани фирми и нивен транспорт во местото на третман, складирање за уредување и отстранување.</p> <p>Уредувањето на високорадиоактивен отпад се состои од активности кои го претвораат високорадиоактивниот отпад во правилна и погодна состојба за транспорт и складирање и/или отстранување.</p> <p>Затворањето на високорадиоактивен отпад означува задржување на радиоактивниот отпад на начин што е ефективно спречен да се шири во животната средина или се ослободува само на прифатливо ниво.</p> <p>Затворање може да се врши во специјално изградени простори за затворање.</p> <p>Подземно отстранување на високорадиоактивен отпад е привремено складирање или крајно отстранување на високорадиоактивен отпад во подземни места кои исполнуваат специфични геолошки и технички критериуми.</p>
7.3	Мерење, контрола, лаборатории и слично	<p>Активности наменети за мерење, контролирање и следење на амбиентната радиоактивност поради високото ниво на радиоактивен отпад со примена на специфична опрема, инструменти и инсталации.</p>
7.4	Други активности	<p>Сите други активности и мерки наменети за заштита на амбиентниот медиум од радијација и транспорт и постапување со високорадиоактивен отпад.</p> <p>Оваа категорија опфаќа: администрација, обука, информациски и образовни активности специфични за подрачјето - кога можат да се одделат од други активности поврзани со истата категорија и слични активности поврзани со други категории за заштита на животната средина.</p>

Класификација на активности и трошоци за заштита на животната средина, КАТЗЖС 2015 година

Шифра на категорија	Назив	Објаснување
8	ИСТРАЖУВАЊЕ И РАЗВОЈ	<p>Истражување и развој (И&Р) се состои од креативна работа преземена на систематска основа за да се зголеми базата на знаење и примената на тоа знаење за да се осмислат нови примени (види прирачник на Фраскати, Organisation for Economic Co-operation and Development, (OECD), 1994 г.) во областа на заштитата на животната средина.</p> <p>И&Р ги прегрупира сите активности на И&Р и трошокот, ориентирани кон заштита на животната средина: идентификување и анализа на изворите на загадување, механизми за ширење на загадувачите во животната средина, како и нивните ефекти врз човечките суштества, видовите и биосферата.</p> <p>Овој наслов опфаќа И&Р за спречување и отстранување на сите форми на загадување како и И&Р ориентирани кон опрема и инструменти за мерење и анализа на загадувањето.</p> <p>Кога се деливи, сите активности за И&Р, дури и кога се однесуваат на специфична категорија, треба да се класифицираат под оваа категорија.</p> <p>И&Р за животната средина е класифицирано во согласност со Nomenclature for the Analysis and Comparison of Scientific Programmes and Budgets, NABS, 2007 година.</p> <p>Не се опфаќаат активности за И&Р поврзани со управување со природни ресурси.</p>
8.1	Заштита на амбиентниот воздух и клима	
8.1.1	Заштита на амбиентниот воздух	
8.1.2	Заштита на атмосферата и климата	
8.2	Заштита на водата	
8.3	Отпад	
8.4	Заштита на почвата и подземната вода	
8.5	Намалување на бучавата и вибрациите	
8.6	Заштита на видови и живеалишта	
8.7	Заштита од радијација	
8.8	Друго истражување на животната средина	

Класификација на активности и трошоци за заштита на животната средина, КАТЗЖС 2015 година

Шифра на категорија	Назив	Објаснување
9	ДРУГИ АКТИВНОСТИ ЗА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА	Други активности за заштита на животната средина се однесуваат на сите активности за заштита на животната средина кои ја заземаат формата на општи административни и активности за управување или активности на обука или настава специфично ориентирани кон заштита на животната средина или кои се состојат од јавно информирање кога не се класифицирани на друго место во КАТЗЖС. Оваа категорија, исто така, опфаќа: активности кои доведуваат до неделив трошок како и активности не класифицирани на друго место.
9.1	Општа администрација и управување со животната средина	Општата администрација за животната средина означува каква било препознатлива активност насочена кон генерално поддржување на одлуки донесени во контекст на активности за заштита на животната средина без оглед дали се од владини или невладини единици. ОПШТА АДМИНИСТРАЦИЈА ЗА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА, РЕГУЛИРАЊЕ И СЛИЧНО Секоја активност препознатлива во рамките на општата влада и NPISH -Non-profit institutions serving households- единици насочени кон регулирање, управување со животната средина и поддржување на одлуки донесени во контекст на активностите за заштита на животната средина. Кога е можно, таквите активности треба да бидат распределени во други категории. Доколку ова е невозможно, треба да бидат опфатени во оваа категорија во класификацијата. УПРАВУВАЊЕ СО ЖИВОТНАТА СРЕДИНА Секоја препознатлива активност насочена кон општа поддршка на одлуките донесени во контекстот на активности за заштита на животната средина. Го опфаќа подготвувањето на декларации или барања за дозвола, внатрешно управување со животната средина, процеси на сертификација за животна средина (ISO 1400, EMAS- Eco-Management and Audit Scheme), како и прибегнување кон консултантски услуги за животната средина. Опфатени се активностите на единици специјализирани за консултирање, надзор и анализа на животната средина. Кога е можно, таквите активности треба да бидат распределени во други категории на КАТЗЖС.
9.1.1	Општа администрација, регулирање и слично	
9.1.2	Управување со животната средина	
9.2	Образование, обука и информирање	Активности наменети да обезбедат општо образование и обука за животната средина и дисеминација на информации за животната средина. Оваа категорија опфаќа: програми за високо образование, универзитетски степени или специјални курсеви наменети за обука за заштита на животната средина. Оваа категорија, исто така, опфаќа: активности како што се изготвување на извештаи за животната средина, комуникација за животната средина, итн.
9.3	Активности кои доведуваат до неделив трошок	Активности за заштита на животната средина кои доведуваат до неделив трошок, односно кои не можат да се распределат во која било друга категорија на КАТЗЖС. Пример за тоа може да биде меѓународна финансиска помош бидејќи на земјите-донатори може да им биде тешко да пропишат меѓународна помош на индивидуални категории. Доколку меѓународната помош е важна во обем и е од специфичен политички интерес за национални цели, може да биде соодветен посебен двоцифрен наслов под КАТЗЖС (категирија 9).
9.4	Активности кои не се класифицирани на друго место	Оваа категорија ги групира сите активности за заштита на животната средина кои не можат да се класифицираат под други категории во класификацијата.